

Критерії та показники діагностування професійної компетентності майбутніх організаторів морально-психологічного забезпечення

С. І. Нехаєнко

Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: panzersergij@ukr.net

Paper received 11.12.19; Accepted for publication 06.1.20.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2020-219VIII87-06>

Анотація. Обґрунтовано критерії і показники діагностування розвиненості професійної компетентності майбутніх організаторів морально-психологічного забезпечення на етапі оперативного-тактичного рівня підготовки. Вибір відповідних критеріїв і показників здійснено з урахуванням специфіки реалізації їх посадових компетенцій, а також дослідницьких завдань, які поставлені у науковому дослідженні. З урахуванням змісту та специфіки їх професійної діяльності виокремлено такі критерії – ціннісно-мотиваційний, емоційно-вольовий, когнітивний, предметно-діяльнісний, організаційний, психологічний, фаховий, і суб'єктивний, які дають можливість системно охопити зміст їх професійної компетентності та достатньо повно діагностувати як її сформованість, так і розвиненість. Ці критерії дають можливість з'ясувати цінності військово-професійної діяльності організаторів морально-психологічного забезпечення як її суб'єктивних; знання психологічних основ військово-професійної діяльності; знання теоретичних основ аналізу та прийняття рішень у військовій справі; знання технологій моделювання процесів (явищ), наприклад, організації та ведення бою підрозділами та частинами різних видів і родів військ; знання щодо порядку організації морально-психологічного забезпечення, як одного з основних видів всебічного забезпечення; здатність системно використовувати інформаційно-комунікаційні технології для вирішення різноманітних військово-професійних завдань, пов'язаних з повсякденною та бойовою діяльністю; здатність розробляти планувальні заходи морально-психологічного забезпечення та впроваджувати їх для реалізації завдань бою; здатність використовувати комунікаційні технології у військово-професійній діяльності; військово-професійну суб'єктивність і здатність до об'єктивного самооцінювання як суб'єкта інформаційного суспільства та військово-професійної діяльності. Визначено рівні її розвиненості – низький, задовільний, достатній і високий та їх змістовно охарактеризовано.

Ключові слова: морально-психологічне забезпечення (МПЗ); організатор МПЗ; розвиток; професійна компетентність; критерії; показники; діагностування; оперативного-тактичний рівень підготовки.

Постановка проблеми. Вимоги сьогодення до реформування Збройних сил (ЗС) України суттєво змінюють як вимоги, так і підходи до підготовки військових фахівців на всіх рівнях їх підготовки. Не є виключенням і офіцери структур МПЗ, які набувають професійну освіту у Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського (НУОУ) на етапі оперативного-тактичного рівня підготовки. Військово-професійна діяльність організаторів МПЗ пов'язана з різноманітними стресовими ситуаціями, які зумовлені бойовою обстановкою, з різними як інтелектуальними, так і фізичними навантаженнями. До них висуваються високі вимоги щодо організації МПЗ, які спонукають до пошуку шляхів забезпечення ефективного виконання службово-бойових завдань підлеглими як у мирній час, так і у бойовій обстановці.

Слід наголошувати, що НУОУ має забезпечувати підготовку компетентних військових фахівців, що буде сприяти боєздатності та боєготовності ЗС України. Відповідно освітній процес щодо розвитку та вдосконалення професійної компетентності організаторів МПЗ має бути динамічним і неперервним, оскільки сама система військової освіти системно та швидкими темпами вдосконалюється. А отже, організаторам МПЗ необхідно постійно підвищувати свою професійну компетентність. У зв'язку з цим виникає гостра необхідність в об'єктивному визначенні рівнів її розвиненості на етапі оперативного-тактичного рівня підготовки, а саме – якісних і кількісних характеристик її стану та динаміки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню якості професійної компетентності військових фахівців та якості сучасної військової освіти присвятили свої праці як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники (О. Бойко, Н. Вербин, А. Воєдило, А. Галімов, А. Діденко, О. Євсюков, С. Желтобрюх, Л. Золотавська, А. Зельницький, Н. Кибальна, В. Кива, В. Коровін, Є. Коротков, В. Косухін, В. Кремень, Т. Ларина, Т. Мазецько, М. Нецадим, В. Осьодло, П. Образцов, О. Повс-

тин, Ю. Приходько, В. Самойлов, Р. Торчевський, С. Чупахін, В. Шемчук, В. Ягупов та ін.)

О. Бойко в процесі дослідження підготовки майбутніх магістрів військово-соціального управління доведено, що інтегральним критерієм оцінювання їх фахової підготовленості є психологічна готовність до професійної діяльності, управлінської зокрема, а також висока її продуктивність [1]. Високий рівень професійної компетентності, управлінський досвід, управлінські вміння та навички, управлінське мислення В. Король визнавав інтегральними показниками готовності офіцерів-рятувальників до професійної діяльності [4]. О. Повстин у своїх дослідженнях щодо ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі безпеки людини доводить, що критерії та показники оцінювання сформованості управлінської компетентності фахівців найкраще відображають сутність їхньої управлінської компетентності і, водночас, дають уявлення про напрями їх діагностування [7].

Цікавою є думка А. Кочаряна, який наголошує, що «необхідність формування єдиного освітнього й наукового простору актуалізує потребу в розробці єдиних стандартів і критеріїв оцінювання якості освітніх послуг.» [5, с. 31]. Він стверджує, що «критерій повинен включати дрібні одиниці вимірювання, що дозволяють практично оцінити дійсність у порівнянні з ідеалом» [5, с. 128-129].

У наукових напрацюваннях дослідників містяться концептуальні, теоретичні та методичні аспекти для обґрунтування діагностичного інструментарію щодо предмету наукового дослідження – діагностування професійної компетентності.

Дослідники при розробленні діагностичного інструментарію для оцінювання професійної компетентності наголошують на її складності, що пов'язано, на їх думку, з багатогранністю і звертають увагу на такі важливі аспекти при оцінюванні:

діагностування має повністю охопити всі компоненти професійної компетентності;

рівні розвиненості компетентності мають бути чітко визначені та охарактеризовані;

валідність розроблених завдань для проведення діагностування;

завдання мають відображати взаємозв'язок з відповідними показниками розроблених критеріїв.

Ці вимоги є універсальними та їх дотримання свідчить про методологічну культуру дослідників.

Відтак, зарубіжні та вітчизняні науковці визначають критеріально-діагностичний апарат оцінювання конкретних явищ і процесів відповідно до досліджуваного об'єкта – компетенції конкретних фахівців і предмета їх дослідження, структури досліджуваного наукового явища та специфіки середовища, обставин. При цьому вони керуються, як правило, з етимологічним розумінням поняття «критерій» (*criterion* (від грец.) – засіб судження, мірило) [9, с. 391].

Водночас, незважаючи на вагомий результат досліджень перерахованих та інших науковців, доводиться констатувати, що нині не існує загальноприйнятих критеріїв і показників для діагностування розвиненості професійної компетентності організаторів МПЗ. А результати аналізу та узагальнення наукових джерел показує, що нині немає єдиного підходу до розуміння критеріїв і показників діагностування рівнів сформованості та розвиненості професійної компетентності.

Метою статті є обґрунтування критеріїв і показників діагностування розвиненості професійної компетентності організаторів МПЗ.

Педагогічне дослідження проводиться в межах дослідження на тему «Розвиток професійної компетентності організаторів морально-психологічного забезпечення офіцерів структур морально-психологічного забезпечення на оперативно-тактичному етапі підготовки».

У процесі дослідження застосовано комплекс теоретичних і емпіричних методів наукового пошуку. Використано такі теоретичні методи, як аналіз і синтез монографій, дисертацій, наукових статей, матеріалів наукових конференцій, психолого-педагогічної, методичної та фахової літератури з проблеми дослідження у підготовці військових фахівців, узагальнення й систематизація їх результатів і визначення перспективних напрямів подальших наукових пошуків у військовій освіті.

З урахуванням вимог принципу системно-діяльнісного структурування професійної компетентності організаторів МПЗ визначено основні критерії її діагностування, а шляхом конкретизування її змісту за допомогою методів системно-функціонального підходу визначено зміст кожного критерію – відповідні показники. Обґрунтовані критерії і показники будуть використані для діагностування стану професійної компетентності організаторів МПЗ і визначення її розвиненості в процесі проведення формувального експерименту.

Однією із методологічних вимог до організації педагогічного експерименту є виокремлення й обґрунтування критеріїв і показників діагностування його результатів, а також з'ясування рівнів прояву тих якостей, які формуються та розвиваються в респондентів у ньому. У зв'язку з цим, на думку багатьох науковців, існує доцільність їх визначення перед проведенням констатувального експерименту. Вважаємо, що критерії і показники діагностування розвиненості професійної компетентності організаторів МПЗ мають бути безпосередньо

пов'язаними зі змістом їх військово-професійної діяльності. Відповідно до обґрунтованих нами компонентів їх професійної компетентності – ціннісно-мотиваційного, емоційно-вольового, когнітивного, предметно-діяльнісного, організаційно-діяльнісного, психологічного, менеджерського (фахового), суб'єктного [10, с.40-43]. – доцільно визначити критерії і показники діагностування її розвиненості на основі використання рівневого підходу зі врахуванням провідних ідей і положень компетентнісного, контекстного, суб'єктно-діяльнісного, системного та інформаційного підходів у системі військової освіти на оперативно-тактичному рівні підготовки. У зв'язку з цим, для її вимірювання необхідно знати визначення власне поняття «критерій» і «показник».

Визначення критеріїв і показників оцінювання професійної компетентності організаторів МПЗ є вимогами сьогодення, швидкоплинністю не лише технічної складової, а й соціокультурної, соціально-психологічної та інформаційної мінливості нашого життя. Перед ними нині постають складні завдання, які вимагають особливого типу практичного мислення. Планування одного із основних видів всебічного забезпечення – МПЗ, аналіз різноманітних ситуацій, пов'язаних з бойовою обстановкою, оперування узагальненими поняттями, швидке прийняття обґрунтованого, що передбачає розуміння процесів управління військами.

Для визначення успішного розвитку професійної компетентності організаторів МПЗ необхідно визначити об'єктивні *критерії та показники* оцінювання її розвиненості, які мають бути об'єктивними і поєднувати найсуттєвіші ознаки досліджуваного явища; охоплювати типові сторони процесу чи явища, бути сформульованими чітко, лаконічно, точно; включати в себе ті характеристики, які не вступають у протиріччя між собою та складають у результаті цілісну картину щодо досліджуваного явища.

До критеріїв необхідно сформулювати чіткі вимоги. Наприклад, науковці висувують такі вимоги: «об'єктивність, тобто відображення ознак, притаманних предмету, який досліджується, незалежно від свідомості та волі суб'єкта дослідження; відображення суттєвих ознак предмета діагностування; стійкість і постійність досліджуваних ознак; зв'язок із цілями, завданнями, функціями та змістом конкретного психологічного дослідження; безпосередній зв'язок між метою і кінцевим результатом досліджуваного явища» [11, с. 117].

Огляд наукових джерел та словників, а також з'ясування методологічних підходів науковців до розуміння поняття «критерій» дає змогу стверджувати про неоднозначність його трактувань і визначень у сучасній науці. Так, у «Новому тлумачному словнику української мови» поняття «критерій» розглядається як «ознака, на основі якої робиться оцінка, визначення чи класифікація; мірило для визначення, оцінки предмета чи явища, підстава для оцінювання або класифікації чогось» [12, с. 211].

На думку О. Бойка, науково обґрунтований вибір критерію значною мірою зумовлює правильний вибір системи показників і, навпаки, якість показника залежить від того, наскільки він повно й об'єктивно характеризує прийнятний критерій [1, с. 145].

Як слушно зауважував С. Гончаренко, при визначенні критеріїв і показників оцінювання певного досліджуваного педагогічного феномена, «слід ураховувати якість

знань, яка передбачає співвідношення видів знань (зако-ни, теорії, прикладні, методологічні, оцінювальні знання) з елементами змісту освіти й тим самим з рівнями їх засвоєння» [2, с. 373].

Досить слушно підкреслює С. Іванова, про те, що «критерії також мають відображати динаміку вимірюваної якості в просторі й часі та розкриватися через показники, за інтенсивністю прояву яких можна робити висновки про рівень сформованості певного критерію» [3, с. 153].

Згідно з думкою О. Резвана, критерій – це «окремий узагальнений показник, що характеризує якість явища, його параметри, особливості чи характеристики, ставлення людини до процесу пізнання цього явища» [8, с. 132].

В. Кремень і В. Биков визначають критерії, як «систему цільових функцій, що відображають цільові і змістово-технологічні вимоги» [6, с. 8]. Такий підхід нами взятий як методологічний принцип для обґрунтування критеріїв і показників діагностування розвиненості професійної компетентності організаторів МПЗ.

З урахуванням зазначеного, **критерій** визначаємо як мірило, ознака, за допомогою якого діагностується професійна компетентність організаторів МПЗ, що безпосередньо дає можливість з'ясувати ступінь її сформованості та розвиненості за різними показниками на основних етапах нашого педагогічного експерименту.

У дослідженні критерії дають можливість визначати як її зміст і актуальний стан на різних етапах педагогічного експерименту, так і з'ясувати динаміку її сформованості/розвиненості. Вважаємо, що обрані критерії мають бути об'єктивними і включати найсуттєвіші та провідні ознаки досліджуваного явища – професійну компетентності організаторів МПЗ і відображати динаміку її сформованості/розвиненості в просторі та часі.

За таких умов, *показники* визначаємо як якісні та кількісні характеристики розвиненості кожної властивості, ознаки об'єкта, що досліджується, тобто ступінь розвиненості/сформованості основних змістовних аспектів професійної компетентності організаторів МПЗ, що підлягають вимірюванню.

Таким чином критерій і показник (-и) знаходяться у безпосередньому взаємозв'язку. Водночас, критерій – це поняття ширше, ніж показник, а тому, можливо, що при одному критерії існує система показників. Разом із тим, критерій і показник тісно взаємопов'язані: науково обґрунтований вибір критерію значною мірою зумовлює правильний вибір системи показників і, навпаки, якість показника залежить від того, наскільки він повно й об'єктивно характеризує прийнятий критерій. Відповідно кожен критерій складається із сукупності показників, які консолідує та уточнює змістовне наповнення кожного критерію. Слід наголошувати, що ефективність формування та розвитку професійної компетентності організаторів МПЗ залежатиме не тільки від розроблення критеріїв, але й чіткого визначення їх показників, оскільки власне вони дають можливість з'ясувати динаміку розвитку кожного її елемента та наголошувати про наявність або відсутність, наприклад, певних позитивних зрушень у досліджуваному педагогічному явищі – в їх професійній компетентності.

Слід підкреслити, що кількість показників має бути оптимальною у кожному критерії, що необхідно для забезпечення об'єктивного діагностування кожного компонента професійної компетентності організаторів

МПЗ. Вважаємо це однією з найбільш важливих методологічних вимог до них – це їх зрозумілість, конкретність, достатність і доступність. Крім того, кожен із показників має бути достатньо містким і відображати суттєву складову, характеристику кожного критерію.

Таким чином, на основі врахування посадових компетенцій організаторів МПЗ і вимог до його організації, особливостей і результатів педагогічної та навчальної діяльності суб'єктів військової освіти на етапі оперативного-тактичного рівня підготовки, а також сучасних методологічних вимог до змісту їх професійної компетентності визначаємо **такі критерії та показники діагностування розвиненості їх професійної компетентності**.

1. Ціннісно-мотиваційний критерій, який є «стартовим і стрижньовим», оскільки характеризує професійну спрямованість організатора МПЗ, яка безпосередньо відображається в їх ставленні до свого службового призначення, до фахової діяльності, схильність займатися нею, усвідомлення своїх здібностей і здатностей, вмотивованість до своєї професійної діяльності.

Показники цього критерію: позитивне ставлення до своєї діяльності та внутрішня вмотивованості до неї, наявність структури професійних пріоритетів, ціннісних військово-професійних орієнтацій, професійні цінності, інтереси, потреби та мотиви набуття військово-професійної освіти, інтерес до розв'язання практичних проблем, завдань, ситуацій і задач у військово-професійній діяльності, бажання щодо вирішення непопулярних, але життєво необхідних для військового колективу проблем, пов'язаних з повсякденною та службовою діяльністю, наявність спонукальних особистісних якостей і потреб (бажання досягти успіху, самоактуалізація, самореалізація, самовираження в професійній діяльності), спрямованість на кінцевий результат.

2. Емоційно-вольовий – самодетермінація та саморегуляція своєї діяльності та різних психічних процесів, здатність ініціативно та свідомо виконувати посадові компетенції у задалегідь спланованому напрямку, організовувати свою фахову діяльність та її спрямувати на виконання поставлених завдань, а також здатності зусиллям волі стримати зовнішній прояв емоцій в екстремальних умовах бойової обстановки або навіть показати зовсім протилежне.

Його показники такі: здатність до самоконтролю і самокорегування у військово-професійній діяльності в екстремальних ситуаціях; почуття відповідальності за прийняті рішення та результати військово-професійної діяльності; рішучість у прийнятті рішень; розвиненість вольових якостей (самовладання, витримка, врівноваженість, віра у свої сили, впевненість, твердість характеру, самостійність); здатність до ризику під час планування та організації МПЗ; гнучкість при організації та вирішенні військово-професійних завдань у процесі виконання МПЗ навчальних, навчально-бойових і бойових заходів; здатність до самоконтролю, самоволодіння, здатність управляти діями, із яких складається виконання функцій та обов'язків своїх підлеглих командирів (начальників); здатність до наполегливості у досягненні цілей, здатність ризикувати; здатність до витривалості нервово-фізіологічної сфери, емоційної врівноваженості і стресостійкості; здатність нести відповідальність за результати своєї управлінської діяльності.

3. Когнітивний – інтелектуальна сфера організатора МПЗ, його загальнонаукова обізнаність та обізнаність у

військово-професійній сфері та наявність системних психолого-педагогічних знань у сфері організації МПЗ.

Показники: розвиненість військово-професійних інтелектуальних якостей; володіння знаннями у галузі військової справи, психології, професійної діяльності – загальновійськові, виховні, методичні, комунікативні, управлінські, діагностичні, психологічні; знання як формувати у підлеглих необхідних національно-патріотичних, морально-бойових і фізичних якостей, психологічну готовність до ведення бойових дій.

4. Предметно-діяльнісний – практична здатність успішно виконувати свої функціональні обов'язки у процесі діяльності у військовій частині (підрозділі).

Показники: уміння зрозуміло формулювати рішення та ставити завдання підлеглим на виконання поставлених завдань, мотивувати підпорядкований особовий склад на виконання отриманих завдань, організувати їх якісне виконання; формулювати у особового складу високих морально-психічних якостей, готовності до свідомого виконання положень Конституції України і законів України, Військової присяги, вимог військових статутів ЗС України; виховувати особовий склад в дусі свідомого виконання військового обов'язку, вірності Бойового Прапора, традиціям дружби і військового товариства, любові до своєї військової частини, постійної пильності і бойової готовності

5. Організаційно-діяльнісний – раціональне врядування (самоврядування) та успішний менеджмент (управління МПЗ, як видом забезпечення) і самоменеджмент, умілий розподіл та використання часу та інших власних ресурсів для реалізації заходів МПЗ.

Показниками є такі уміння: здатність до цілісного аналізу морально-психологічного стану та суспільно-політичної обстановки, від яких залежить ефективність МПЗ; виробляти пропозиції з МПЗ підготовки та застосування військових частин, безперервно керувати структурами, силами та засобами МПЗ; здійснювати планування та організувати доведення завдань МПЗ до підлеглих, здатність якісно його організувати та роботу підлеглою особового складу, підпорядкованих військових частин і підрозділів у ході повсякденної діяльності та під час підготовки та ведення операцій (бойових дій), контролювати виконання завдань МПЗ; здатність до гнучкості, нестандартності, оригінальності і практичності при організації МПЗ; здатність розуміти логіку розвитку складних ситуацій, обумовлених бойовою обстановкою.

6. Психологічний – визначає психологічну готовність до бойових дій в умовах сучасної війни, збройного конфлікту.

Показники: уміння формувати у воїнів високу емоційно-вольову стійкість, формувати мужність, самовладання, рішучість, ініціативність, цілеспрямованість, готовність до саможертвності; вивчати та аналізувати морально-психологічний стан, прогнозувати бойові психогенні втрати особового складу.

7. Менеджерський (фаховий) – менеджерські якості та вміння як фахівця та організатора МПЗ у військовій частині, оскільки офіцер оперативно-тактичного рівня структур МПЗ у мирний і воєнний час зобов'язаний постійно знати бойову та суспільно-політичну обстановку, морально-психологічний стан особового складу, володіти технологіями та методами їх оцінювання; вміння виробляти пропозиції з МПЗ підготовки та застосування

військових частин; здійснювати планування та організувати доведення завдань МПЗ до підлеглих; контролювати їх виконання; безперервно керувати структурами, силами та засобами МПЗ.

Показники: здатність самостійно планувати свою військово-професійну діяльність; позитивне ставлення своєї до військово-професійної діяльності; гнучкість при вирішенні завдань, зумовлених військово-професійною діяльністю, яка забезпечує мінімізувати втрати людей у процесі виконання навчальних, навчально-бойових і бойових завдань; професійна спрямованість мислення, яка включає сукупність специфічних фахових мисленевих умінь: творчо вирішувати різноманітні військово-професійною завдання, розв'язувати проблемні ситуації; встановлювати логічні відносини; професійної здатності до аналізу, роздумів і умовиводів; спрямованість офіцерів структур МПЗ творчо вирішувати військово-професійною завдання, робити обґрунтовані висновки із запропонованих засад, надавати методичну допомогу командирам (начальникам), начальникам родів військ і служб у поліпшенні морально-психологічного клімату у колективі.

8. Суб'єктний – самооцінювання й усвідомлення власного рівня професійної компетентності, своїх професійних якостей, власної діяльності та себе як суб'єкта МПЗ.

Показники: здатність до самооцінювання й усвідомлення власного рівня професійної компетентності, своїх професійних якостей, власної діяльності та сприйняття самого себе як суб'єкта професійної діяльності.

Ці критерії та відповідні їм показники є основою для встановлення рівнів розвиненості професійної компетентності організаторів МПЗ згідно з провідними принципами суб'єктно-діялісного підходу до розуміння змісту їх компетентності. Вони дають змогу трансформувати якісні показники у кількісні та надають можливість достатньо об'єктивно оцінювати ступінь розвиненості досліджуваного явища.

Таким чином, проведений нами аналіз наукових джерел і, зокрема, дисертацій щодо розвитку компетентностей різних фахівців показує, що дослідниками виділяється певна кількість рівнів її розвиненості, які з'ясовуються ступенем прояву якостей, які діагностуються. Вважаємо, що «рівень» можна розглядати як шкалу оцінювання, ступінь якості або здатності суб'єкта – організатора МПЗ щодо актуалізації професійної компетентності у своїй військово-професійній діяльності, що визначається сукупністю об'єктивного інструментарію – критеріїв і показників, які дають змогу комплексно оцінювати досліджуване педагогічне явище в умовах невизначеності – професійну компетентність організаторів МПЗ.

У нашому дослідженні **рівень** – це ступінь розвиненості професійних умінь, знань, навичок, психологічної та особистісної готовності, здатностей і професійно важливих якостей організаторів МПЗ. Для з'ясування цих рівнів пропонуємо застосовувати такі рівні розвиненості: низький; задовільний; достатній; високий. Ці рівні характеризують їх здатність і готовність до актуалізації професійної компетентності у процесі військово-професійної діяльності й визначають ступінь (величину) прояву цієї інтегральної здатності в процесі організації МПЗ. Критерії та показники її діагностування та рівні розвиненості відображені у таблиці 1.

Таблиця 1. Критерії та показники діагностування рівнів розвиненості професійної компетентності організаторів МПЗ

Критерії	Показники	Рівні	Характеристика рівнів
1	2	3	4
Ціннісно-мотиваційний	1) позитивне ставлення до своєї діяльності та внутрішня вмотивованість до неї; 2) мотивація до розвитку професійної компетентності. 3) інтерес до розв'язання практичних проблем, завдань, ситуацій і задач МПЗ, 4) наявність структури професійних пріоритетів, ціннісних військово-професійних орієнтацій, професійні цінності, інтереси.	Низький	Відсутність цінностей і мотивації до військово-професійної діяльності.
		Задовільний	Стан тривожності і невпевненості у собі, у своїй військово-професійній діяльності; незрозуміння самої сутності військово-професійної діяльності, професійної компетентності.
		Достатній	Розуміння сутності своєї військово-професійної діяльності, але невисока мотивація до вдосконалення своєї професійної компетентності у процесі набуття оперативно-тактичної освіти.
		Високий	Високий рівень пізнавальної мотивації, адекватна уява про роль і сутність військово-професійної діяльності; потреба в удосконаленні своєї професійної компетентності у процесі набуття оперативно-тактичної освіти, наявність структури професійних пріоритетів, ціннісних військово-професійних орієнтацій.
Емоційно-вольовий	1) здатність управляти діями, самоволодіння, самоконтролю і самокорегування у військово-професійній діяльності в екстремальних ситуаціях; 2) розвиненість вольових якостей (самовладання, витримка, врівноваженість, впевненість, твердість характеру, самостійність); 3) здатність до наполегливості у досягненні цілей, ризикувати, до витривалості нервово-фізіологічної сфери, емоційної врівноваженості і стресостійкості.	Низький	Відсутність самоволодіння, самоконтролю і самокорегування у військово-професійній діяльності, витривалості нервово-фізіологічної сфери, емоційної врівноваженості і стресостійкості. Нерозвиненість вольових якостей.
		Задовільний	Низький рівень самоволодіння, самоконтролю і самокорегування у військово-професійній діяльності, витривалості нервово-фізіологічної сфери, емоційної врівноваженості і стресостійкості. Низький рівень розвиненості вольових якостей.
		Достатній	Достатній рівень самоволодіння, самоконтролю і самокорегування у військово-професійній діяльності, витривалості нервово-фізіологічної сфери, емоційної врівноваженості і стресостійкості. Достатній рівень розвиненості вольових якостей.
		Високий	Високий рівень самоволодіння, самоконтролю і самокорегування у військово-професійній діяльності, витривалості нервово-фізіологічної сфери, емоційної врівноваженості і стресостійкості. Високий рівень розвиненості вольових якостей.
Когнітивний	1) розвиненість інтелектуальних якостей; 2) професійні знання (загальновійськові, управлінські, комунікативні); 2) психолого-педагогічні знання (виховні, методичні, комунікативні, діагностичні, психологічні);	Низький	Слабкі інтелектуальні якості. Низькі військові, професійні та психолого-педагогічні знання; погане розуміння сутності МПЗ, порядку його організації.
		Задовільний	Посередні інтелектуальні якості. Задовільні військові, професійні та психолого-педагогічні знання; погане розуміння сутності МПЗ, порядку його організації.
		Достатній	Достатні інтелектуальні якості. Правильна, але недостатньо повна і чітка уява про сутність МПЗ; розуміння теоретичних основ аналізу та прийняття управлінських рішень; достатня обізнаність щодо сучасних методів, засобів, які можна використовувати у процесі формування морально-психологічного стану підлеглого особового складу; розуміння технологій впливу на свідомість підлеглого особового складу.
		Високий	Високі інтелектуальні якості. Високі та систематизовані військові, професійні та психолого-педагогічні знання, висока обізнаність щодо сучасних методів, засобів, які можна використовувати у процесі формування морально-психологічного стану підлеглого особового складу; розуміння технологій впливу на свідомість підлеглого особового складу.
Предметно-діяльнісний	1) уміння формувати у підлеглих необхідних національно-патріотичних, морально-бойових якостей, психологічну готовність до ведення бойових дій уміння формулювати рішення та ставити завдання підлеглим на виконання поставлених завдань, мотивувати підпорядкований особовий склад на виконання отриманих завдань, організувати їх якісне виконання;	Низький	Несформованість здатностей ставити завдання підлеглим, слабкі уміння здійснювати інформаційний вплив на свідомість особового складу, некоммуникативність, відсутність умінь формувати у підлеглих необхідних національно-патріотичних, морально-бойових якостей, психологічну готовність до ведення бойових дій
		Задовільний	Не впевнена здатність ставити завдання підлеглим, фрагментарні вміння об'єктивно здійснювати інформаційний вплив на свідомість особового складу відсутність самостійності та автономності, здатність до здійснення комунікацій, відсутність умінь формувати у підлеглих необхідних національно-патріотичних, морально-бойових якостей, психологічну готовність до ведення бойових дій.
		Достатній	Здатність ставити завдання підлеглим, достатні вміння об'єктивно здійснювати інформаційний вплив на свідомість особового складу, здатність до здійснення комунікацій.

	2) організація та здійснення інформаційного впливу на свідомість особового складу; 3) здатність до здійснення комунікацій під час підготовки та ведення операцій (бойових дій); 4) здатність до гнучкості, нестандартності, оригінальності і практичності при організації МПЗ.	Високий	Здатність ставити завдання підлеглим, добиватись виконання поставлених завдань. Уміння правильно їх використання у своїй військово-професійній діяльності; обізнаність щодо сучасних методів, засобів, які можна використовувати у процесі формування морально-психологічного стану підлеглого особового складу, Ефективно здійснювати інформаційний вплив на свідомість особового складу, здатність до формування у підлеглих необхідних національно-патріотичних, морально-бойових якостей, психологічну готовність до ведення бойових дій; розуміння технологій та методів впливу на свідомість підлеглого особового складу. Здатність об'єктивно оцінювати результати своєї військово-професійної діяльності.
Організаційно-діяльнісний	1) здатність організувати роботу підлеглих та МПЗ, як вид забезпечення (організаторські здібності); 2) уміння виробляти пропозиції з МПЗ, здійснювати планування та організувати доведення завдань МПЗ до підлеглих.	Низький	Відсутність організаторських здібностей, слабкі уміння виробляти пропозиції з МПЗ, здійснювати планування та організувати доведення завдань МПЗ до підлеглих.
		Задовільний	Низькі організаторські здібності, фрагментарні уміння виробляти пропозиції з МПЗ, здійснювати планування та організувати доведення завдань МПЗ до підлеглих.
		Достатній	Достатні організаторські здібності, достатні уміння виробляти пропозиції з МПЗ, здійснювати планування та організувати доведення завдань МПЗ до підлеглих, контролювати хід їх виконання.
		Високий	Високі організаторські здібності. Уміння творчо підходити до вироблення пропозиції з МПЗ, здійснювати ефективне планування МПЗ, ефективно організувати МПЗ під час підготовки та ведення операцій (бойових дій), контролювати хід його виконання.
Психологічний	1) здатність проявити свої військово-професійні знання; 2) уміння формувати у воїнів високу емоційно-вольову стійкість, формувати мужність, самовладання, рішучість, готовність до саможертвності, ініціативності, цілеспрямованості	Низький	Несформованість здібностей проявити свої військово-професійні знання на практиці. Слабкі уміння формувати у воїнів високу емоційно-вольову стійкість, формувати мужність, самовладання, рішучість, готовність до саможертвності, ініціативності, цілеспрямованості.
		Задовільний	Не впевнена здатність проявити свої військово-професійні знання на практиці. Фрагментарні уміння формувати у воїнів високу емоційно-вольову стійкість, формувати мужність, самовладання, рішучість, готовність до саможертвності, ініціативності, цілеспрямованості.
		Достатній	Впевнена, але не висока здатність проявити свої військово-професійні знання на практиці. Достатні уміння формувати у воїнів високу емоційно-вольову стійкість, формувати мужність, самовладання, рішучість, готовність до саможертвності, ініціативності, цілеспрямованості.
		Високий	Творча та усвідомлена здатність і готовність проявити та застосувати свої військово-професійні знання на практиці. Ефективні уміння формувати у воїнів високу емоційно-вольову стійкість, формувати мужність, самовладання, рішучість, готовність до саможертвності, ініціативності, цілеспрямованості.
Менеджерський	1) спроможність самостійно планувати свою військово-професійну діяльність; 2) позитивне ставлення своєї до військово-професійної діяльності; гнучкість; 3) професійна спрямованість мислення, яка включає сукупність специфічних фахових мисленнєвих умінь; 4) здатність до аналізу, роздумів і умовиводів; 5) уміння надавати методичну допомогу.	Низький	Несформованість організаторських якостей, самоконтролю, самостійності, здатності до аналізу, роздумів і умовиводів, невміння управляти МПЗ, як видом забезпечення; відсутність вимогливості; байдуже ставлення до військово-професійної діяльності, невміння надавати необхідну методичну допомогу.
		Задовільний	Середній рівень організаторських якостей і самоконтролю; недостатня вимогливість; задовільний рівень самостійності, здатності до аналізу, роздумів і умовиводів; фрагментарні уміння щодо управління МПЗ, невміння застосовувати свої знання при виконанні управлінських завдань, завдань МПЗ.
		Достатній	Достатній рівень організаторських якостей, самоконтролю та вимогливості, самостійності; здатності до аналізу, роздумів і умовиводів; вимогливість; достатнє ставлення до військово-професійної діяльності, уміння управляти МПЗ, застосовувати свої знання при виконанні управлінських завдань, завдань МПЗ.
		Високий	Високий рівень організаторських якостей. Самостійність у процесі прийняття управлінських рішень стосовно МПЗ, здатність до аналізу, роздумів і умовиводів; ефективне управління МПЗ та військово-професійна діяльність, ефективне надання необхідної методичної допомоги; високий рівень самоконтролю та вимогливості; уміння використовувати різні за призначенням форми засоби в процесі військово-професійної діяльності.
Суб'єктивний	1) здатність до самооцінювання й усвідомлення власного рівня професійної компетентності, своїх професійних якостей, власної діяльності та себе як суб'єкта	Низький	Відсутність умінь об'єктивно оцінювати результати своєї військово-професійної діяльності як організатора МПЗ, не сформованість самостійності та автономності.
		Задовільний	Фрагментарні вміння об'єктивно оцінювати результати своєї військово-професійної як організатора МПЗ, відсутність самостійності та автономності.

	професійної діяльності.	Достатній	Достатні вміння об'єктивно оцінювати результати своєї військово-професійної діяльності як організатора МПЗ, достатня самостійність і автономність щодо планування організації, контролю МПЗ.
		Високий	Здатність об'єктивно оцінювати результати своєї військово-професійної діяльності як організатора МПЗ, творча самостійність і повна автономність щодо планування організації, контролю МПЗ.

Низький рівень характеризується такими проявами: не усвідомленням цінностей і відсутністю мотивації до військово-професійної діяльності; відсутністю навіть задовільних знань у галузі МПЗ;

не розумінням теоретичних основ аналізу та прийняття рішень у військовій сфері; споживчим типом мотивації; мотивацією «страху»;

початковими знаннями: про сутність і предмет управлінської діяльності, своїх управлінських завдань та обов'язків, норм і правил, що регулюють професійну діяльність;

невмінням: добирати й реалізовувати правильний спосіб поведінки; застосовувати свої знання при виконанні управлінських функцій та завдань МПЗ; контролювати свою поведінку; низькою активністю;

низьким рівнем організаторських якостей; нездатністю при виконанні завдань проблемного характеру, зумовлених військово-професійною діяльністю, в умовах дефіциту часу діяти ефективно;

неспроможністю виявляти наполегливість та вимогливість тощо.

Задовільний рівень характеризується такими проявами:

продуктивним типом мотивації; достатнім рівнем професійної мотивації; певною потребою в реалізації власного потенціалу;

неглибокими знаннями про засоби, інструменти, методи, методики та технології, які використовуються для здійснення МПЗ; знанням сутності та предмету управлінської діяльності, але нерозумінням норм та правил, що її регулюють;

невмінням застосовувати свої знання при виконанні управлінських завдань, завдань МПЗ, контролювати свою поведінку;

недостатньою упевненістю і здатністю швидко орієнтуватися в складних ситуаціях, зумовлених військово-професійною діяльністю;

середнім рівнем організаторських якостей і самоконтролю; недостатньою вимогливістю тощо.

Достатній рівень такими проявами:

продуктивним типом мотивації; достатнім рівнем професійної мотивації; достатньою потребою в реалізації власного потенціалу;

достатніми знаннями про засоби, інструменти, методи, методики та технології, які використовуються для здійснення МПЗ; знанням сутності та предмету управлінської діяльності, розумінням норм та правил, що її регулюють;

умінням застосовувати свої знання при виконанні управлінських завдань, завдань МПЗ, контролювати свою поведінку;

достатньою упевненістю і здатністю швидко орієнтуватися в складних ситуаціях, зумовлених військово-професійною діяльністю;

достатнім рівнем організаторських якостей і самоконтролю; недостатньою вимогливістю тощо.

Високий рівень характеризується наступними проявами:

продуктивним типом мотивації; високим рівнем професійної мотивації; потребою в реалізації власного потенціалу;

глибокими знаннями про засоби, інструменти, методи, методики та технології, які використовуються для здійснення МПЗ; знанням сутності та предмету управлінської діяльності, повним розумінням норм та правил, що її регулюють;

високим умінням ефективно застосовувати свої знання при виконанні управлінських завдань, завдань МПЗ, контролювати свою поведінку;

високою упевненістю і здатністю швидко орієнтуватися в складних ситуаціях, зумовлених військово-професійною діяльністю;

високим рівнем організаторських якостей і самоконтролю; високою вимогливістю до самого себе та до своїх підлеглих, адекватністю самооцінювання щодо розвиненості власної професійної компетентності, постійним самовдосконаленням і систематичним підвищенням своєї професійної компетентності.

Визначені критерії і показники покладені в основу діагностики й аналізу стану розвиненості професійної компетентності організаторів МПЗ.

Таким чином, кожен з викладених нами критеріїв і показників розвиненості професійної компетентності є вкрай необхідними для діагностування військово-професійної компетентності майбутніх організаторів МПЗ. Слід відзначити, що вони тісно пов'язані між собою. Також слід зазначити, що загальний рівень її розвиненості залежить від ступеня розвиненості кожного з його компонентів. Під час її оцінювання потрібно використовувати такі методи, засоби, форми діагностування, створювати умови, які б забезпечували врахування розвиненості всіх компонентів, а саме: мотиваційну, інтелектуальну, емоційну, діяльну та суб'єкту (рефлексивну) сфери діяльності організаторів МПЗ. На основі вищезазначеного з'ясовано, що оптимальне вимірювання рівнів розвиненості їх професійної компетентності може досягатися завдяки розробленій та обґрунтованій системі критеріїв та їх показників, що враховують всі сфери їх діяльності.

Визначені нами критерії та показники діагностування розвиненості професійної компетентності організаторів МПЗ потребують ініціативного і творчого донесення до науково-педагогічних працівників НУОУ, що в подальшому сприятиме розробленню навчальних програм, методик і засобів розвитку їх професійної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бойко О. В. Формування готовності до управлінської діяльності у майбутніх магістрів військово-соціального управління: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2005. 244 с.
2. Гончаренко С.У. Методика як наука. Хмельницький: ХГПК, 2000. 30 с.
3. Іванова С. В. Критерії та показники розвитку професійної компетентності вчителів біології в закладах післядипломної

- педагогічної освіти, Вісник Житомирського державного університету. 2010. № 52. С. 152–156. URL: http://eprints.zu.edu.ua/4463/1/vip_52_35.pdf. (Дата звернення: 28.11.2019).
4. Король В.. Критерії оцінювання сформованості управлінської компетентності у майбутніх офіцерів пожежної безпеки у процесі професійної підготовки. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. 2012. № 38, С. 194–197
 5. Кочарян А. Б. Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності науково-педагогічних працівників гуманітарних спеціальностей класичних університетів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.10 Київ, 2016. 279 с.
 6. Кремень В. Г., Биков В. Ю., Інноваційні завдання сучасного етапу інформатизації освіти, Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2014. № 37 С. 3–15, URL: <https://vspu.edu.ua/science/art/a153.pdf>. (Дата звернення: 28.11.2019).
 7. Повстин О.В. Професійна підготовка майбутніх фахівців у галузі безпеки людини до управлінської діяльності: теорія та практика: монографія. Львів: ЗУКЦ, 2018. 496 с.
 8. Резван О. О. Формування професійно-рефлексивної позиції майбутніх фахівців автомобільно-дорожньої галузі: монографія. Харків: Точка, 2014. 399 с.
 9. Сучасний словник іншомовних слів / уклад. О. І. Скопенко, Т.В. Цимбалюк. Київ: Довіра, 2006. 789 с.
 10. Ягупов В. В., Нехаєнко С. І. Поняття, зміст та структура професійної компетентності організаторів морально-психологічного забезпечення. Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту Збройних сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України: Матеріали III міжнарод. наук.-практ. конф. м. Київ, 21-22 листоп. 2019 р. Київ: НУОУ, 2019. С. 40–43.
 11. Ягупов В. В., Фурс О. Й., Особливості діагностування психічної саморегуляції у майбутніх фахівців екстремальних видів діяльності, Організаційна психологія. Економічна психологія. 2018. № 1(12), С. 116–123, URL: <http://orgpsyjournal.in.ua/userfiles/issues/i12/n12/14.pdf>. (Дата звернення: 28.11.2019).
 12. Яременко В. В., Сліпущко О. М. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. Київ: Аконтіт, 2006. Т. 3: П-Я. 864 с.

REFERENCES

1. Boyko O.V. Formation of readiness for management activity in future masters of military-social management: dissertation. ... Cand. ped. Sciences: 13.00.04. Kyiv, 2005. 244 p.
2. Goncharenko S.U. Methodology as a science. Khmelnytsky: KhGPK, 2000. 30 p.
3. Ivanova S.V. Criteria and indicators of development of professional competence of teachers of biology in institutions of post-graduate pedagogical education, Bulletin of the Zhytomyr State University. 2010. № 52. P. 152–156. URL: http://eprints.zu.edu.ua/4463/1/vip_52_35.pdf. (Accessed: 11/28/2019).
4. King B. Criteria for assessing the formation of managerial competence in future fire safety officers in the training process. Scientific notes of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mikhaïlo Kotsyubynsky. 2012. № 38, P. 194–197
5. Kocharian A.B. Development of information and communication competence of scientific and pedagogical workers of humanities specialties of classical universities: dissertation. ... Cand. ped. Sciences: 13.00.10 Kiev, 2016. 279 p.
6. Kremen V.G., Bykov V. Yu., Innovative tasks of the modern stage of informatization of education, Modern information technologies and innovative teaching methods in training specialists: methodology, theory, experience, problems. 2014, No. 37, pp. 3–15, URL: <https://vspu.edu.ua/science/art/a153.pdf>. (Accessed: 11/28/2019).
7. Povstin O.V. Professional training of future specialists in the field of human security for management activities: theory and practice: monograph. Lviv: ZUCC, 2018. 496 p.
8. Rezvan O.O. Formation of professional-reflexive position of future specialists of the road industry: monograph. Kharkiv: Point, 2014. 399 p.
9. Modern dictionary of foreign words / syllable. O.I. Skopenko, T.V. Tsimbalyuk. Kyiv: Trust, 2006. 789 p.
10. Yagupov V.V., Nekhaenko S.I. The concept, content and structure of professional competence of organizers of moral and psychological support. Current Trends and Prospects for the Development of Physical Training and Sports of the Armed Forces of Ukraine, Law Enforcement Agencies, Rescue and Other Special Services on the Path of Euro-Atlantic Integration of Ukraine: Materials of the III International Research Practice Conf. Kyiv, November 21-22. 2019 Kiev: NGOs, 2019. P. 40–43.
11. Yagupov V.V., Furs O.Y., Features of diagnosing mental self-regulation in future specialists of extreme activities, Organizational psychology. Economic psychology. 2018. No. 1 (12), pp. 116–123, URL: <http://orgpsyjournal.in.ua/userfiles/issues/i12/n12/14.pdf>. (Accessed: 11/28/2019).
12. Yaremenko V.V., Slipushko O.M. A new explanatory dictionary of the Ukrainian language: in 3 volumes Kiev: Akonit, 2006. Vol. 3: P-I. 864 p.

Criteria and indicators of diagnosing the professional competence of future organizers of moral and psychological support

S. I. Nekhaienko

Abstract. The criteria and indicators of diagnosing the development of professional competence of future organizers of moral and psychological support at the stage of operational and tactical level of training are substantiated. The selection of appropriate criteria and indicators is made taking into account the specific implementation of their work competences, as well as the research objectives set out in the research. Taking into account the content and specificity of their professional activity, the following criteria are distinguished - value-motivational, emotional-volitional, cognitive, subject-activity, organizational, psychological, professional, and subjective, which make it possible to systematically capture the content of their professional competence and sufficiently fully diagnose both its formation and its development. These criteria make it possible to find out the values of military and professional activity of the organizers of moral and psychological support as its subjects; knowledge of psychological bases of military-professional activity; knowledge of the theoretical basis of analysis and decision-making in military affairs; knowledge of process modeling (phenomena) technologies, such as the organization and combat of units and units of different types and types of troops; knowledge of the organization of moral and psychological support, as one of the main types of comprehensive support; ability to systematically use information and communication technologies to solve a variety of military and professional tasks related to day-to-day and combat activities; the ability to develop planning measures for moral and psychological support and implement them for the accomplishment of combat tasks; ability to use communication technologies in military-professional activity; military-professional subjectivity and the capacity for objective self-assessment as a subject of the information society and military-professional activity. The levels of its development are defined - low, satisfactory, sufficient and high, and their content is characterized.

Keywords: moral and psychological support; organizer of the moral and psychological support; development; professional competence; criteria; indexes; diagnosis; operational and tactical level of training.